

УДК 911.3

DOI <https://doi.org/10.32782/NSER/2024-6.19>

ДЕМОГРАФІЧНІ ДИСПРОПОРЦІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ВИЖНИЦЬКОГО РАЙОНУ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЛОКАЛЬНИХ СИСТЕМ РОЗСЕЛЕННЯ

Костащук Іван Іванович

доктор географічних наук, професор,
завідувач кафедри географії України та регіоналістики
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
ORCID ID: 0000-0002-9338-4538
Researcher ID: S-7332-2016

Білокучма Дмитро Миколайович

здобувач 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
ORCID ID: 0009-0009-0428-4243

У статті проведено суспільно-географічне дослідження демографічних диспропорцій територіальних громад Вижницького району та їх впливу на формування локальних систем розселення. Децентралізація як загальнодержавний процес торкнулася змін в адміністративно-територіальному устрої: з'явилися укрупнені райони, міські, селищні та сільські територіальні громади, які відповідно і змінили напрям та види зв'язків між населеними пунктами як в межах самої громади, так і в межах районів. Варто підкреслити, що Брусницька громада входила до колишнього Кіцманського району, і тільки вона одна увійшла до новоствореного Вижницького району, в той час коли всі інші громади увійшли до Чернівецького району. Це змінило зв'язки між поселеннями громади із містом Кіцмань та містом Вижниця та призвело до трансформації Брусницької куцової системи розселення в локальну систему розселення із центром у с. Брусниця як найбільш розвиненим населеним пунктом. Також варто відмітити, що такі локальні системи розселення сформувалися в усіх громадах району на основі адміністративно-управлінських функцій центрів громад. У самому районі сформувалася Вижницька районна система розселення із центром у місті Вижниця.

Встановлено, що найбільшу густоту населення мають громади рівнинної частини району (Банілівська та Брусницька сільські громади, Вашиківецька та Вижницька міські громади), а найменшу – гірської (Селятинська та Усть-Путильська сільські громади). Слід відмітити, що Путильська селищна громада має також досить високі показники густоти населення, хоча і є гірською. Це пояснюється насамперед тим, що центром її є містечко Путила, де проживає 3570 жителів (станом на 01.01.2023 р.).

Демографічні показники є основою для формування локальних систем розселення, а також фінансової та інвестиційної спроможності громад, тому їх диспропорції варто досить детально аналізувати при розробці стратегій розвитку громад та районів загалом.

Ключові слова: децентралізація, територіальна громада, демографічні диспропорції, локальні системи розселення, поселення, густина населення, чисельність населення.

Kostashchuk I. I., Bilokuchma D. M. Demographic disproportions of territorial communities of Vyzhnytsky district as the basis for the formation of local settlement systems

This article presents a socio-geographical study of the demographic disparities of the territorial communities of Vyzhnytsia district and their impact on the formation of local settlement systems. Decentralization, as a nationwide process, primarily affected changes in the administrative-territorial structure – enlarged districts, urban, settlement and rural territorial communities appeared, which, accordingly, changed the direction and types of relations between settlements, both within the community itself and within the districts. It is worth emphasizing that the Brusnytsia community was part of the former Kitsman district, and only it entered the newly created Vyzhnytsia district, while all other communities entered the Chernivtsi district. This changed the relations between the settlements of the community with the city of Kitsman and the city of Vyzhnytsia and led to the transformation of the Brusnytsia bush settlement system into a local settlement system with the center in the village of Brusnytsia, as the most developed and most numerous settlement. It is also worth noting that such local settlement systems were formed in all communities of the district on the basis of the administrative and managerial functions of community centers. In the district itself, the Vyzhnytsia district settlement system was formed with the center in the city of Vyzhnytsia.

It was established that the communities of the plain part of the district have the highest population density (Banylivska and Brusnytsia rural communities, Vashkivetska and Vyzhnytska urban communities), and the lowest – in the mountainous part (Selyatynska and Ust-Putylska rural communities). It should be noted that the Putylska settlement community also has quite high population density indicators, although it is mountainous. This is explained primarily by the fact that its center is the town of Putyla, where 3,570 residents live (as of 01.01. 2023).

Demographic indicators are the basis for the formation of local settlement systems, as well as the financial and investment capacity of communities. Therefore, their disparities should be analyzed in detail when developing Strategies for the development of communities and districts in general.

Key words: *decentralization, territorial community, demographic disparities, local settlement systems, settlements, population density, population size.*

Постановка проблеми та її актуальність.

Сучасний стан розвитку територіальних громад Вишницького району характеризується значними диспропорціями у соціально-економічному та географічному аспектах. Такі диспропорції негативно впливають на рівень життя населення, його доходи, а також гальмують розвиток окремих громад та району і в цілому. На особливу увагу заслуговують демографічні диспропорції, які виступають основою для формування локальних систем розселення, а їх показники прямо впливають на фінансову спроможність громади, її інвестиційну привабливість і економічний розвиток.

Актуальність дослідження демографічних диспропорцій територіальних громад Вишницького району також визначається впливом цих процесів на соціально-економічний розвиток регіону, формування локальних систем розселення, а також у контексті загальнонаціональних викликів, пов'язаних із демографічною кризою в Україні. Загальне зменшення чисельності населення, міграційні процеси, старіння населення та низький рівень народжуваності є характерними для багатьох регіонів України, включаючи і Вишницький район. Це ускладнює забезпечення сталого розвитку територіальних громад. Вишницький район характеризується переважанням сільських поселень. Водночас демографічні процеси (вимирання сіл, виїзд молоді до міст або за кордон) створюють нерівномірність у розміщенні населення, що ускладнює формування ефективних локальних систем розселення. Варто відмітити, що суттєве зменшення чисельності населення в окремих громадах призводить до зниження податкових надходжень, недостатнього фінансування соціальних програм, низки проблем із функціонуванням закладів освіти, охорони здоров'я та інших галузей соціальної інфраструктури.

Реформа децентралізації в Україні спрямована на зміцнення територіальних громад. Проте демографічні диспропорції можуть перешкоджати раціональному плануванню, адже частина громад стикається з проблемами через недостатній людський ресурс. Урахування демографічних особливостей Вишницького району є ключовим для

створення ефективної стратегії розвитку як на місцевому, так і на регіональному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження сучасних проблем регіонального розвитку зробили такі науковці, як Ю. Білоус, З. Варналій, В. Геєць, Б. Данилишин, Н. Заблотовська, І. Костащук, Б. Лавровський, Д. Лук'яненко, К. Мезенцев, А. Мокій, І. Пилипенко та інші. У їхніх роботах висвітлено загальні засади формування й реалізації регіональної політики держави, а також проаналізовано територіальні соціально-економічні, в тому числі і демографічні, диспропорції та можливі шляхи їх подолання. Однак значна кількість публікацій, присвячених цій тематиці, свідчить про потребу у подальших дослідженнях, адже такі диспропорції можуть стати джерелом не лише соціальної, а й політичної нестабільності, спричиняючи конфлікти між регіонами, районами та окремими громадами.

Мета статті. Метою статті є дослідження, вивчення та аналіз демографічних диспропорцій територіальних громад Вишницького району, визначення їх причин та можливих шляхів подолання.

Вклад основного матеріалу. Диспропорція – це порушення пропорцій в економіці територіальних громад загалом або в її окремих секторах. Вона має відтворювальний характер, коли стосується усього суспільного відтворення або його фаз та економічних підрозділів. Диспропорція знижує економічну та соціальну ефективність національної економіки, рівень добробуту населення, породжує соціальні та політичні протиріччя [8, с.7].

Демографічні диспропорції розвитку територіальних громад можуть виникати з різних причин, а саме природно-географічних, соціально-економічних, історичних, політичних, культурних, етнічних та інших.

Нерівний економічний розвиток різних регіонів може призводити до демографічних диспропорцій. Деякі громади можуть мати більше можливостей до економічного зростання через своє розташування, доступ до ресурсів або інфраструктури, тоді як інші громади можуть мати обмежений доступ до цих ресурсів. Економічний

розвиток може посилювати міграційні процеси та негативно впливати на народжуваність.

Нерівномірний розвиток соціальної інфраструктури (освіта, охорона здоров'я, культурні заходи тощо) може призводити до демографічних диспропорцій, які будуть проявлятися, зокрема, у якості життя та соціальних можливостях населення громад [11, с. 37].

Політичні рішення, такі як адміністративно-територіальна реформа, можуть призводити до демографічних диспропорцій у розподілі населення між різними громадами.

Географічні фактори, такі як віддаленість від центрів громад, гірський рельєф, погодні умови тощо, можуть посилювати відтік населення в більш сприятливі райони проживання. Помітний вплив має і урбанізація як глобальний процес.

Історичні та культурні особливості можуть мати довготривалий вплив на розвиток та демографічні диспропорції між громадами. Наприклад, для гірських поселень Вишницького району традиційними є багатодітні сім'ї, де народжують 3-х і більше дітей.

Тому для розв'язання демографічних диспропорцій територіальних громад важливо враховувати ці фактори при формулюванні та реалізації стратегії регіонального розвитку, зокрема її демографічної складової частини [9, с. 25].

Вишницький район Чернівецької області розташований у її західній частині та межує з Івано-Франківською областю на заході та півночі, Чернівецьким районом на сході та з Румунією на півдні. Утворений під час адміністративно-територіальної реформи в Україні у 2020 році. Площа Вишницького району становить 1896,0 км², що займає 23,3% площі області. Населення становить 90 651 особу (станом на 01.01.2023 р.). До складу району входять 9 територіальних громад: 2 міські (Вишницька та Вашківецька), 2 селищні (Путильська та Берегометська) та 5 сільських (Банілівська, Брусницька, Конятинська, Селятинська та Усть-Путильська) [10].

Серед демографічних диспропорцій територіальних громад було розглянуто диспропорції стосовно населення громад Вишницького району, а саме його щільність, вікову та статеву структури, їх місце проживання та національний склад тощо.

Станом на початок 2023 року загальна чисельність населення Вишницького району становила 90 651 особу. Пересічна густина населення району становила 47,8 осіб/км². У віковій структурі населення Вишницького району 52,7% осіб працездатного віку (від 18 до 60 років); 25,7% – діти до 18 років, 21,6% – люди похилого віку (старше 60 років). У статевій структурі 49,2% становлять чоловіки та 50,8% жінки. За місцем проживання 25,4% населення мешкає в містах, 74,6% – в сільській місцевості. У національній структурі 99,3%

населення становлять українці, 0,7% – інші національності [10].

Населення Брусницької громади складається переважно з українців, які займаються сільським господарством, ремеслами та іншими сільськими заняттями. Загальна чисельність населення Брусницької громади становить 9306 осіб. Густина населення становить 94,9 осіб/км².

Якщо робити характеристику розподілу населення за віком, то найбільша частка населення, а саме 59%, знаходиться у віковій групі від 18 до 60 років, 16% населення становлять діти до 18 років, 25% населення – це люди похилого віку (старше 60 років).

Аналіз населення за статтю дає зрозуміти, що жінки становлять більшість у громаді, а саме 59% від усього населення, а чоловіки становлять 41%.

Усе населення громади проживає в сільській місцевості, в таких селах, як: Верхні Станівці, Нижні Станівці, Брусниця, Брусенки, Діброва, Зеленів, Чорторія, Виноград, Кальнівці, Остра. За національністю більшу частину становлять українці (99,67%), а інші національності представлені незначною часткою: румуни (0,01%), молдовани (0,02%), росіяни (0,23%) та інші національності (0,06%).

Отже, населення Брусницької громади старіє, про що свідчить висока частка людей похилого віку, жінок стає більше, ніж чоловіків, населення є моноетнічним з більшістю українців.

Загальна чисельність населення Банілівської громади становить 8056 осіб. Густина населення становить 101,3 осіб/км². За віком можна простежити, що найбільша частка населення громади, а саме 57% знаходиться у віковій групі 18–60 років. За статтю у громаді переважають жінки – 4511 осіб (56%), чоловіки налічують 3545 осіб (44%). Якщо брати до уваги місце проживання, то все населення громади проживає у сільській місцевості. За національністю переважна частина населення – це українці.

Загальна чисельність населення Берегометської ОТГ становить 20 040 осіб. Найбільша чисельність населення (9233 особи) спостерігається в старостинському окрузі с. Берегомет та с. Заріччя, а найменша чисельність населення (2436 осіб) – в Долішньошепінському старостинському окрузі. Середня щільність населення Берегометської ОТГ становить 40,4 особи/км². Найвища щільність населення (80,2 особи/км²) спостерігається в старостинському окрузі с. Берегомет та с. Заріччя. Найнижча щільність населення (10,7 особи/км²) – в Долішньошепінському старостинському окрузі. Можна зробити висновок, що населення Берегометської ОТГ доволі нерівномірно розподілене по території.

Чисельність населення Вашківецької міської громади становить 12 448 осіб. Густина населення

в громаді становить 91,4 осіб/км². За віковою групою можна простежити, що більшу частку населення становить група віком від 18 до 60 років (59%), майже однакові показники спостерігаються у віковій категорії віком від 6 до 18 років (16,4%) та старші від 60 років і вище (17,7%). За статтю переважають жінки – 6737 осіб (55%), а чоловіки становлять 5711 осіб (45%). За місцем проживання міське населення становить 5839 осіб (43%), а сільське – 7059 осіб (57%). Якщо спостерігати за національністю, то вагому частку становлять українці (99%) та молдовани (1%).

Загальна чисельність населення Вишницької міської громади становить 17 тис. осіб. Пересічна густота населення в громаді становить 92,7 осіб/км². Вікова структура: 51,5% населення працездатного віку (від 18 до 60 років), 15,7% населення – діти до 18 років, 23,2% населення – люди похилого віку (старше 60 років). Статеву структуру: 46,3% населення – чоловіки, 53,7% населення – жінки. 23,4% населення проживає в місті Вишниця, 76,6% населення проживає в сільській місцевості. 98,5% населення становлять українці, а 1,5% припадає на інші національності.

Загальна чисельність Конятинської громади становить 4800 осіб, а пересічна густота населення в громаді становить 39,6 осіб/км². У віковій структурі 52,7% населення становлять жителі працездатного віку (від 18 до 60 років), 22% населення – діти до 18 років, 19,4% населення – люди похилого віку (старше 60 років). У статевій структурі 43% населення становлять чоловіки, та 57% – жінки. Все населення проживає в сільській місцевості, та за національністю є українцями.

Загальна чисельність населення Путильської селищної громади становить 11 711 осіб, а пересічна густота населення в громаді – 50,3 осіб/км². У віковій структурі 56,4% населення становлять особи працездатного віку (від 18 до 60 років), 26,2% населення – діти до 18 років, 17,3% населення – люди похилого віку (старше 60 років). Статеву структуру: 48,8% населення – чоловіки, 51,2% населення – жінки. 31% населення проживає в містечку Путила, а 69% населення проживає в сільській місцевості. У національній структурі населення 99,3% займають українці та 0,7% припадає на інші національності.

Загальна чисельність населення Селятинської сільської громади становить 4718 осіб із пересічною густиною населення в громаді 12,8 осіб/км². У віковій структурі 52,8% населення є працездатного віку (від 18 до 60 років), 31,5% – діти до 18 років, 15,5% – люди похилого віку (старше 60 років). У статевій структурі 55,3% населення становлять чоловіки, 44,7% – жінки. Усе населення проживає в сільській місцевості. У національному складі 99,9% населення становлять українці.

Загальна чисельність населення Усть-Путильської сільської громади становить 5405 осіб, густота населення – 58,7 осіб/км². У віковій структурі населення 56,4% припадає на осіб працездатного віку (від 18 до 60 років), 26,9% – це діти до 18 років, 16,5% – люди похилого віку (старше 60 років). Статеву структуру: 49,1% – чоловіки, 50,9% – жінки. Усе населення проживає в сільській місцевості. У національній структурі 99,9% населення становлять українці.

Найчисельнішою є Берегометська селищна громада, а найменш чисельною – Селятинська сільська громада (рис. 1).

Також досить помітні відмінності в чисельності населення всіх поселень, які входять до тієї чи іншої громади (рис. 2). із даної картосхеми досить добре видно, що у Селятинській громаді, яка є гірською і розміщена в найвищих масивах Покутсько-Буковинських Карпат, низка сіл має незначну чисельність населення (до 200 осіб), що свідчить про їх вимирання та зникнення.

За віковими групами суттєвої різниці в розподілі населення громад району не спостерігається (рис. 3), тому можна зробити висновок, що в усіх громадах відбувається помітне старіння населення, яке негативно впливатиме на формування районної та локальних систем розселення. Тому в майбутньому постане питання об'єднання між собою окремих громад або їх частин.

Густота населення Вишницького району демонструє значну варіативність розподілу населення по території. Спостерігається чітка концентрація населення у певних громадах та більш розріджена заселеність в інших.

Серед ключових спостережень можна відмітити:

1. Найвища густота населення зосереджена в центральній частині району, зокрема у місті Вишниця, яка є районним центром. Також висока щільність спостерігається у Берегометській, Банилівській, Брусницькій та Вашківецькій громадах.

2. На периферії району, особливо у західній та південній частинах, густота населення значно нижча. Це характерно для багатьох сільських районів і свідчить про процес урбанізації.

3. Вплив природних умов безпосередньо впливає на розподіл населення району (рельєф місцевості, наявність річок та лісів). Деякі громади району розташовані переважно в гірських масивах та високогір'ї, тому вони мають меншу густоту населення через обмежені можливості для ведення сільського господарства, промисловості, малого та середнього бізнесу.

4. Серед факторів, які вплинули на розподіл населення, можна брати до уваги історичні події, такі як міграції, переселення, культурні особливості, історично складенні традиції.

Рис. 1. Співвідношення населення громад Вижницького району

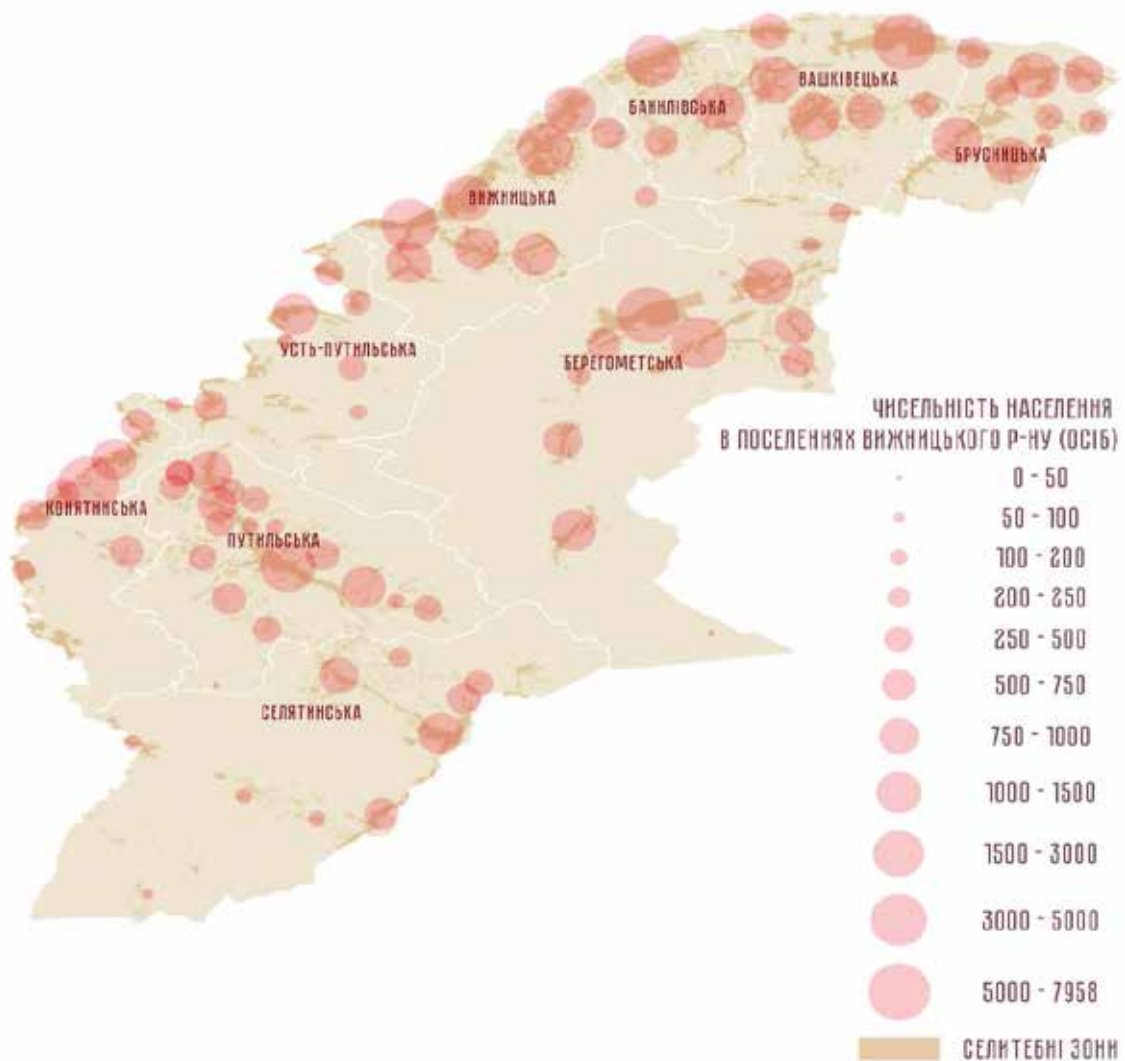

Рис. 2. Чисельність населення в поселеннях Вижницького району

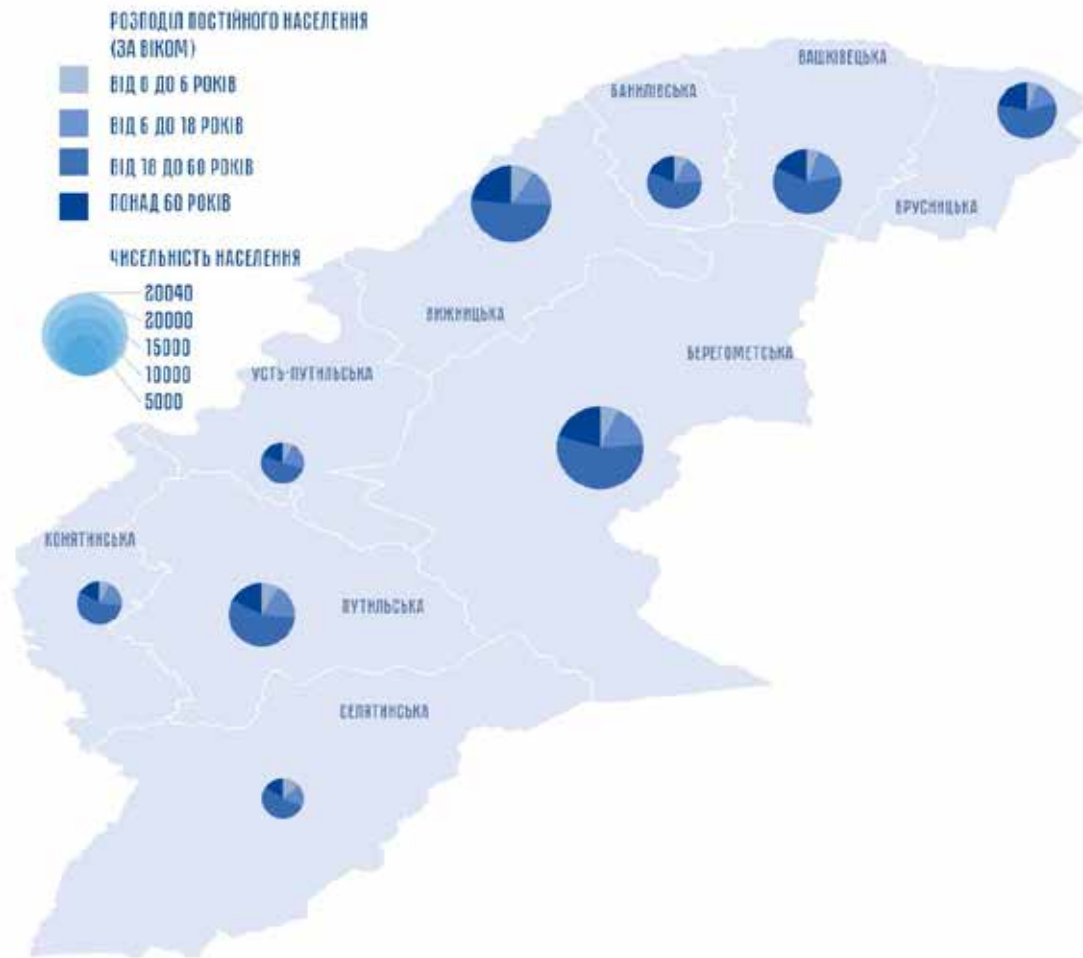

Рис. 3. Розподіл постійного населення за віковими групами в територіальних громадах Вишницького району

Отже, демографічна ситуація Вишницького району характеризується значною різницею в щільності населення на різних територіях. Це свідчить про необхідність диференційованого підходу до вирішення соціальних, економічних та інфраструктурних проблем району.

Подолати дані демографічні диспропорції територіальних громад Вишницького району можна за допомогою стратегій розвитку громад, які повинні включати та враховувати потреби і перспективи громад, їх ресурси, потенціал та особливості розвитку.

Важливим етапом є розвиток основної інфраструктури, такої як дороги, водопостачання, каналізація тощо, тому покращення інфраструктури допоможе створити сприятливі умови для економічного зростання та покращення якості життя мешканців громад.

Необхідним напрямком є розвиток місцевої економіки. Потрібно залучати нові інвестиції, підтримувати і розвивати малий і середній бізнес, сприяти створенню нових робочих місць. Роз-

робка туристичного потенціалу, розвиток сільського господарства та інших галузей можуть бути корисними для економічного розвитку всіх громад Вишницького району.

Потрібно вдосконалити систему освіти, охорони здоров'я та соціального захисту. Забезпечення доступу до якісної освіти, медичних послуг та соціальних програм може позитивно вплинути на якість життя мешканців громад.

Забезпечення сталого розвитку є важливим аспектом стратегії. Слід звернути увагу на енергоефективність, використання відновлюваних джерел енергії, впровадження екологічно чистих технологій та збереження природних ресурсів.

Залучення громадськості до процесу прийняття рішень та впровадження стратегій є важливим кроком для подолання демографічних диспропорцій. Формування партнерських відносин з місцевими організаціями та жителями допоможе залучити різноманітні думки, ідеї та ресурси для розвитку громад [2, с. 28].

Висновки. Демографічні диспропорції територіальних громад Вижницького району – це складне явище, що має глибокі історичні корені та проявляється у нерівномірному розподілі населення, економічної діяльності, соціальної інфраструктури, транспортної мережі та інших факторів розвитку. Оскільки територіальні громади утворювалися неодноразово, а також не завжди науковообґрунтовано, а часто навіть спонтанно, то у їх характеристиках є багато диспропорцій. Наявність останніх є негативним чинником у подальшому розвитку територіальних громад.

Заходи щодо подолання наявних диспропорцій у громадах Вижницького району: розробка та

реалізація комплексної стратегії розвитку територіальних громад (така стратегія повинна враховувати індивідуальні характеристики та потенціал кожної громади); підтримка розвитку депресивних територій (це може включати надання фінансової допомоги, податкові пільги, інвестиції в інфраструктуру та соціальну сферу); покращення соціальної інфраструктури; підвищення рівня життя населення; розвиток підприємництва, малого та середнього бізнесу, інвестиційної діяльності. Тому реалізація запропонованих рекомендацій та заходів дозволить стимулювати розвиток регіону, покращити добробут його мешканців та забезпечити його стале майбутнє.

Література:

1. Барановський М.О. Наукові засади суспільно-географічного вивчення сільських депресивних територій України. Ніжин, 2009. 396 с.
2. Берданова О., Вакулєнко В. Стратегічне планування місцевого розвитку : практичний посібник / Швейцарсько-український проєкт «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». Київ : ТОВ «Софія-А», 2012. 88 с.
3. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу : аналітична доповідь / за ред. Я.А. Жаліла. Київ : НІСД, 2019. 192 с.
4. Заблотовська Н., Станковська Ю., Бабушчак О. Дослідження особливостей соціально-просторових зв'язків у системі розселення Чернівецької області. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія «Географія»*. 2023. Вип. 845. С. 29–40.
5. Запотоцький С.П. Регіональна конкурентоспроможність: суспільно-географічні засади формування : монографія. Київ : Бізнес Медіа Консалтинг, 2012. 424 с.
6. Косташук І.І., Чернятинський М.С. Суспільно-географічні особливості формування умов життя населення (на матеріалах Чернівецької області). *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія «Географія»*. 2019. Вип. 814. С. 70–76.
7. Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків : монографія / за ред. Е.М. Лібанової. Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. 496 с.
8. Мезенцев К.В., Підгрушний Г.П., Мезенцева Н.І. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація : монографія. Київ : ДП «Прінт Сервіс», 2014. 132 с.
9. Мезенцев К.В. Суспільно-географічне прогнозування регіонального розвитку : монографія. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. 253 с.
10. Вижницька міська рада : вебсайт. URL: <https://rayradavn.gov.ua/>.
11. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку : монографія / за ред. В.С. Кравціва, І.З. Сторонянської. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України, 2020. 531 с.
12. Топчів О.Г., Мальчикова Д.С., Яворська В.В. Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики : навчальний посібник. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 372 с.

References:

1. Baranovskyi, M.O. (2009). *Naukovi zasady suspilno-geohrafichnoho vyvchennia silskykh depresyvnykh terytorii Ukrainy* [Scientific principles of socio-geographical study of rural depressed areas of Ukraine]. Nizhyn. 396 s.
2. Berdanova, O., & Vakulenko, V. (2012). *Stratehichne planuvannia mistsevoho rozvytku. Praktychnyi posibnyk / Shveysarsko-ukrainskyi proekt "Pidtrymka detsentralizatsii v Ukraini – DESPRO"* [Strategic planning for local development. A practical guide / Swiss-Ukrainian project "Support to decentralization in Ukraine – DESPRO"]. K. : TOV "Sofia-A". 88 s.
3. Detsentralizatsiia vlady: poriadok dennyi na serednostrokovu perspektyvu: analitychna dopovid / za red. Ya.A. Zhalila. (2019). [Decentralization of power: a medium-term agenda: analytical report]. Kyiv: NISD, 192 s.
4. Zablotovska, N., Stankovska, Yu., & Babushchak, O. (2023). *Doslidzhennia osoblyvostei sotsialno-prostorovykh zviazkiv u systemi rozselennia Chernivetskoï oblasti*. [Research on the features of socio-spatial relations in the settlement system of Chernivtsi region]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Seriiia "Heohrafiia"*. Chernivtsi : Chernivetskyi nats. un-t. Vyp. 845. S. 29–40.
5. Zapototskyi, S.P. (2012). *Rehionalna konkurentospromozhnist: Suspilno-geohrafichni zasady formuvannia: monohrafiia*. [Regional competitiveness: socio-geographical foundations of formation]. K.: Biznes Media Konsaltynh. 424 s.
6. Kostashchuk, I.I., & Cherniatynskyi, M.S. (2019). *Suspilno-geohrafichni osoblyvosti formuvannia umov zhyttia naselennia (na materialakh Chernivetskoï oblasti)*. [Socio-geographical features of the formation of living conditions

-
- of the population (based on materials from the Chernivtsi region)]. *Naukovyi visnyk Chernivets'koho universytetu. Seriya: Heohrafiia*. Vyp. 814. S. 70–76.
7. Liudskiy rozvytok v Ukraini: minimizatsiia sotsialnykh ryzykiv: monohrafiia / Za red. E.M.Libanovoi. (2010). [Human development in Ukraine: minimizing social risks]. K.: In-t demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen im. M.V.Ptukhy NAN Ukrainy. 496 s.
 8. Mezentsev, K.V., Pidhrushnyi, H.P., & Mezentseva, N.I. (2014). *Rehionalnyi rozvytok v Ukraini: suspilno-prostorova nerivnist i poliaryzatsiia: monohrafiia*. [Regional development in Ukraine: socio-spatial inequality and polarization]. K.: DP "Print Servis". 132 s.
 9. Mezentsev, K.V. (2005). *Suspilno-heohrafichne prohnozuvannia rehionalnoho rozvytku : monohrafiia*. [Socio-geographical forecasting of regional development]. K.: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr „Kyivskiy universytet”. 253 s.
 10. Ofitsiinyi sait Vyzhnytskoi miskoi rady. [Official website of the Vyzhnytsia City Council]. Rezhym dostupu: <https://rayradavn.gov.ua/>.
 11. Terytorialni hromady v umovakh detsentralizatsii: ryzyky ta mekhanizmy rozvytku: monohrafiia / za red. Kravtsiva V. S., Storonianskoi I. Z. (2020). [Territorial communities in the context of decentralization: risks and development mechanisms]. Lviv: DU "Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy", 2020. 531 s.
 12. Topchiiev, O.H., Malchukova, D.S., & Yavorska, V.V. (2015). *Rehionalistyka: heohrafichni osnovy rehionalnoho rozvytku i rehionalnoi polityky*. [Regional studies: geographical foundations of regional development and regional policy]. Navch. posib. Kherson: OLDI-PLIuS. 372 s.
-